

II. MAJANDUSLIK MÖTE JA RAHVAMAJANDUSE AJALUGU

D. RICARDO KVANTITATIIVSE RAHATEOORIA EKSLIKKUSEST JA KAASAEGSE KVANTITATIIVSE RAHATEOORIA APOLOGEETILISEST ISELOOMUST

Dots. A. Raud

Eesti Põllumajanduse Akadeemia

Ricardo rahaõpetuse allikaks olid XVII sajandi itaalia majandusteadlaste vaated, osalt Locke'i, eriti aga Montesquieu' ja Hume'i vaated. Marx tõestas, et Ricardo ja tema eelkäijate raha-teooria on täiesti ekslik.

Ricardo järgi on raha vaid lihtne vahendaja, mille abil toimub kaupade vahetus. Ta püüdis õigesti seletada raha tekkimist ja loomust kaupade omavahelistest suhetest. Kuid ta üldse ei mõistnud raha kui erilise kauba ühiskondlikku olemust. Ta ei saanud aru, et see eriline kaup kehastab väärtust ja seisab kõigi teiste kaupade vastas kui üldine ekvivalent. Ricardo ei teadnud hoopiski seda, et raha väljendab tootmisvahendite eraomandusel rajaneva kaubatootmise vastuolusid, et raha on tekkinud kaubatootmise arenemise alusel kujunenud vastuolude tagajärjel.

Ricardo ei saa aru, et raha tekkimine kujutab endast ühiskondlike vastuolude — tarbimisväärtuse ja väärtuse vahelise vastuolu, konkreetse ja abstraktse töö, eratöö ja ühiskondliku töö vaheliste vastuolude — ületamise tulemust, kusjuures see leiab aset kauba kahestumisega kaubaks ja rahaks. Kauba vastuolude kasv põhjustas tema kahestumist ühelt poolt kaubaks ja teiselt poolt rahaks. Niisiis lõhenes vastandite ühtsus kaheks väliseks vastandiks.

Ricardo ei märganud raha mitmekülgsust ja taandas selle ainuüksi ringlemisvahendiks. Marx aga näitas raha uurimisel selle rikkalikku sisu. See sisu peegeldab raha tegelikku osa, mida see etendab ühiskonnas, kus valitseb kaubatootmine ja -vahetus. Marx kritiseerib teravalt Ricardo kvantitatiivset raha-teooriat, nimetades seda illusiooniks. Kvantitatiivne rahateooria on tõepoolest illusioon, mis seisab selles, et mitte ringleva raha või rahamaterjali hulk ei sõltu rahamaterjali väärtusest endast, vaid just vastupidi, et kauba hinnad määrab ringlemisvahendite

hulk, selle hulga aga määrab omakorda antud maal olemasoleva rahamaterjali hulk.

Kuldraha hulga suurenemine või vähenemine ringluses leiab aset raha kui aarde funktsiooni tõttu. Seda Ricardo ei mõistnud. Marx märgib, et Ricardo väärdogma seisab selles, et «ebasoodne kaubandusbilans tekib alati ainult ringlemisvahendite üliküllusest... Münditud raha väljavedu tuleb ta odavusest; see ei ole ebasoodsa bilansi tulemus, vaid selle põhjus». ¹ See Ricardo väärdogma ei ole originaalne, sest ta leidub juba N. Barbonil.

Ricardo lähtub oma rahateoorias neljast põhiseisukohast:

1) raharingluse stabiilsus, s. o. rahakursi stabiilsus on rahamaailma rikkuse kasvu tähtsaks tingimuseks;

2) stabiilne raharinglus on võimalik ainult kullastandardi baasil;

3) stabiilne raharinglus kullastandardi baasil on võimalik mitte ainult kuldraha ringlemise teel, vaid ka kuldraha paberahaga asendamise teel;

4) et kuldmündid ringlemisprotsessis kuluvad, siis on mittemetalllike ringlemiskulude vähendamiseks otstarbekohane asendada kuldmündid paberrahaga.

Neid täiesti õigeid seisukohti kasutas Marx ära oma rahateoorias.

Ricardo arvas õigesti, et raha antud väärtuse puhul sõltub ringlemisvahendite hulk kaubahindadest ja et kui paberahaga on välja lastud sellisel hulgal, mis vastab ringlemiseks vajaliku kuldraha väärtusele, siis on paberahaga kõige ratsionaalsemaks valuutaks.

Ricardo kui tööväärtusteooria pooldaja määrab algul kuldraha väärtuse nagu kõigi teistegi kaupade väärtuse nende tootmiseks vajaliku tööga. Kuid ta ei ole suuteline lahendada probleemi, millisel viisil tekib vastavus raha ja kaupade vahel, kui ringleva raha antud hulga puhul kaupade vahetusväärtuste summa muutub. Ta jõuab välja ekslikule seisukohale, et sealjuures kujuneb kuldmündil suurem või väiksem väärtus võrreldes sellega, mis tal tegelikult on, kaupade hinnad aga muutuvad olenevalt ringlemisvahendite hulgast.

Marx toonitab, et poliitilise ökonomia klassikalise koolkonna arenemise perioodil oli metallringlus valitsevaks ringlemisvormiks. Sellepärast käsitab see koolkond metallraha kui münti, metallmünti aga kui lihtsat väärtusmärki.

Marx märgib, et Ricardo loobub äkki omaenda teesidest ja asub vastupidisele seisukohale.

Mis oli selle põhjuseks? Selle põhjuseks oli asjaolu, et Ricardo ei uurinud «raha kui niisugust, nagu ta seda tegi vahe-

¹ K. Marx, Kapital, I kd., Tallinn 1953, lk. 131.

tusväärtuse, kasumi, rendi jne. suhtes»². Ricardo käsitas raha vaid ringlemisvahendina. Ta ei mõistnud raha kui aarde funktsiooni. Sellepärast oli ta ekslikul seisukohal, et igasugune rahavormis olev kulla hulk peab kujunema ringlemisvahendiks. Kui kaevandused annavad rohkem kulda, kui ringlemiseks vaja, siis väheneb vastavalt ka kulla väärtus, kusjuures kaupade hinnad tõusevad sellesamas proportsioonis. Seega määrab Ricardo raha väärtuse raha hulgaga. Niisiis toimub ringluses oleva täisväärtusliku raha hulga suurenemise või vähenemise tagajärjel kaubahindade kõikumine.

Ricardo eeldab võimalust, et ajutiselt võib ringleva kulla hulk kõrvale kalduda sellest hulgast, mida on vaja ringlemiseks, s. o. eeldab võimalust, et ringluses esineb täisväärtuslike müntide ülejääk või puudujääk. Kuid Ricardo ei suutnud seda tõestada, vaid ainult eeldas seda. Ricardo tõestus aga seisneb selles, «et abstraherutakse kõigist raha funktsioonidest, välja arvatud raha kui ringlemisvahendi funktsioon»³.

Marx näitab, et poleemikas oma vastastega ei leidnud Ricardo küllaldasi argumente kvantitatiivse rahateooria põhjendamiseks. Sellepärast võttis ta kasutusele dogmaatilisi väiteid. Tema sellise dogmaatilise väite musternäitena toob Marx märkuses ära Ricardo järgmise ütluse: «Seda, et kaupade hinnad tõusevad või langevad proportsionaalselt raha hulga suurenemisele või vähenemisele, pean ma vaieldamatuks faktiks.»⁴

Ricardo ajab tegelikult segi kuldraha ja paberraha. Ühtlasi aga on ta õigel arvamusel, et stabiilne raharinglus on võimalik ainult kullastandardi baasil, et paberraha sõltub kullast. Ta eitas võimalust, et paberraha hulka saab kindlaks määrata ilma kulla kui väärtusmõõdu abita.

Ricardo on seisukohal, et kuldmüntide vaba ringlemise ja nende vermimise täieliku vabaduse tingimustes hakkab ringluses olemasoleva raha hulka reguleerima kaupade hindade kõikumine. Ricardo arvates on isegi kuldraha kulla esindajaks. Sellepärast kujutavat ringluses olev raha endast kogu seda metallraha hulka, mida on vaja täisväärtuslikuks ringlemiseks. Ricardo eeldas ekslikult, et kõik vermitud mündid lähevad ringlusse, kusjuures nende tegelikul väärtusel ei ole mingit tähtsust.

Ricardo arvab, et kaupade hindade kõikumine on tingitud ringluses oleva raha hulgast. Kui ringluses oleva raha antud hulga puhul on tekkinud rohkem kaupu, siis kaupade hinnad langevad; kui kaupu on vähem, siis nende hinnad tõusevad. Marx lükkab selle Ricardo seisukoha ümber järgmiselt: «Mida oli vaja tõestada, on see, et kaupade hinnad või kulla väärtus sõltuvad

² К. Маркс, К критике политической экономии, 1949, lk. 172.

³ Sealsamas, lk. 176.

⁴ Sealsamas, lk. 177.

ringleva kulla hulgast. Tõestus aga seisab selle eelduses, mida on vaja alles tõestada, nimelt, et igasugune rahana kasutatava väärismetalli hulk — olgu selle metalli hulga ja tema sisemise väärtuse suhe milline tahes — peab muutuma ringlemisvahendiks, mündiks ja järelikult ringlevate kaupade väärtusmärgiks, ükskõik milline on nende kaupade väärtuse kogusumma.»⁵

Sellest ebaõigest eeldusest teeb Ricardo vale järelduse, et kui kuldraha on ainult ringlemisvahend, siis asub ta alati ringluses. Ricardo ei mõista, et see on õige ainult paberraha ringluse suhtes. Ta ajab segi kullaringluse ja paberraha ringluse. Ricardo ei olnud suuteline kindlaks määrama raha olemust ega uurima väärtusvorme ja raha funktsioone. Ta ei näinud, et kaupade ringlemine on primaarne, raharinglus sekundaarne. See viiski teda kvantitatiivsele rahateooriale ja taganemisele tööväärtusteooriast.

Seletades kulla rahvusvahelist liikumist väitis Ricardo, et normaalse raharingluse puhul on kõigis maades ringlemas nii palju raha, kuipalju on vaja kulla väärtuse ja ringluses olevate kaupade väärtuse vahelise vastavuse kujunemiseks. Kui aga mingisugusel maal on kuldraha rohkem, kui on ringlemiseks vaja, siis tõusevad sellel maal kaupade hinnad ja langeb kuldümündi väärtus. See põhjustab seda, et sellele maale veetakse kaupu sisse, kuld aga voolab teistesse maadesse, kus tema väärtus on kõrgem. Kui aga antud maal on kuldraha vähem, kui on ringlemiseks vaja, siis toimub kõik ümberpöörduvalt. Niisuguse teooria ekslikkus seisab selle tunnistamises, et rahvusvahelise kaubanduse peamiseks põhjuseks on eri maades ringleva kulla hulk.

Raharingluse kutsub esile kaupade ringlemine. Sellepärast määravad raha hulga kaubaringluse vajadused. Kui on tegemist täisväärtusliku rahaga, siis läheb ta ringlusse kui eriline kaup, millel on teatud väärtus juba enne ringlusse astumist. Kaubad aga lähevad ringlusse hindadega, sest nende väärtus on juba enne ringlusse astumist mõõdetud rahas. Järelikult ei ole raha väärtus ega kaupade hinnad ringluse tulemus, sest nad kujunevad enne ringlemisprotsessi. Sellepärast määrab ringlusse mineva raha hulga tegelikult ringluse vajadus. Ringluse põhiteguriteks, nagu Marx kindlaks tegi, on kaupade hindade summa ja samanimelise rahaühiku keskmine käibekiirus.

Marx rõhutab, et hindade kõikumine, täisväärtuslike müntide relatiivse väärtuse tõus või langus ei saa olla nende hulga reguleerijaks.

Isegi siis, kui ringluses on mitteväärtuslikke hõbe- ja vaskmünste rohkem, kui see on vajalik — kusjuures ühteagu on ringluses ka täisväärtuslikke münte —, ei esine kaupade hindade

⁵ К. Маркс, К критике политической экономии, 1949, lk. 176.

tõusu. Marx märgib, et kui hõbe- ja vaskmünste lastakse välja suuremas koguses, kui nende ringlemise sfäärid vajavad, siis kaupade hinnad selle tõttu ei tõuseks, kuid leiaks aset nende märkide kuhjumine jaekaubameeste kätte, kes lõppude lõpuks oleksid sunnitud neid metallina müüma.

Kulla väärtus luuakse tööga kullatootmise protsessis. Kullatootmise allika juures esineb kuld niisamasuguse kaubana kui kõik teisedki kaubad. Niisiis läheb kuld kui raha ringlusse, kusjuures tal on teatud väärtus. Juba enne ringlemisprotsessi täidab kuld kui raha väärtusmõõdu funktsiooni. Sellepärast on täiesti ilmne, et hindade kõikumine ringlemisprotsessis ei ole tingitud ringluses olemasolevate täisväärtuslike ringlemisvahendite hulgast. Kulla juurdevool ringlusse ja tema lahkumine ringlusest ei olene hindade taseme kõikumisest. Samuti ei ole tingimata vajalik, et kõik täisväärtuslikud ringlemisvahendid lakkamatult ringluses oleksid. Ringluses oleva täisväärtusliku raha hulga määravad ringluse vajadused.

Kapitalismi tingimustes teenindavad ringlust mitte üksnes vermitud mündid, vaid ka väärtusmärgid ja krediitraha. «Ricardo, nagu ta eelkäijadki, ajab pangatähtede või krediitraha ringluse segi lihtsate väärtusmärkide ringlusega. Temale on tähtsaks faktiks paberraha ostujõu vähendamine ja üheaegne kaubahindade tõus.»⁶

Ricardo arvas õigesti, et kunagi ei saa olla absoluutselt muutmatu väärtusega raha, sest raha väärtus muutub niisamuti, nagu muutub rahastandardiks võetud kauba väärtus. Ta soovib hoolitseda selle eest, et raha ei alluks mingitele muudele kõikumistele peale nende, mis rahastandarditele osaks saavad. Ricardo oli kaugel sellest arusaamisest, et kaubad astuvad ringlemisprotsessi ilma hinnata, raha aga ilma väärtuseta, nagu oletas omal ajal Hume ja nagu oletavad kaasaegsed kvantitatiivse rahateooria esindajad. «Kapitali» III köite XXXIV peatüki sissejuhatavas osas kirjutab Egnels, et Ricardo järgi määrab metallraha väärtuse selles asjastatud tööaeg ainult siis, kui raha hulk on normaalses vahekorras ringlevate kaupade massi ja hinnaga. Kui ringluses oleva raha hulk on suurem sellest vahekorrast, siis raha väärtus langeb ja kaubahinnad tõusevad; kui ringluses oleva raha hulk on väiksem sellest vahekorrast, siis raha väärtus tõuseb ja kaubahinnad langevad. Esimesel juhul hakkab maa välja vedama kulda, mille väärtus on tavalisest väärtusest madalam, ja sisse vedama kaupu. Teisel juhul hakkab kuld voolama sellele maale, kus tema väärtus on kõrgem, kaupu aga hakatakse sellelt maalt välja vedama nende maade turgudele, kus neid kaupu on võimalik normaalsete hindadega müüa. Samasuguses olukorras on ringluses olevad vahetatavad panga-

⁶ К. Маркс, К критике политической экономии, 1949, lk. 171.

tähed. See kuldraha ja pangatähtede, s. o. kõigi antud maa ringlemisvahendite väärtuse langemine on Ricardo avastus, mille lord Overstone ja teised aastail 1844—1845 Robert Peeli panga-seadusandluse aluseks võtsid.

Krediidi küsimusi vaatles Ricardo raharingluse seisukohalt. Põhilisele küsmusele, mis teda huvitab, nimelt küsimusele, kas võivad pangad ringlemisvahendite hulka suurendada, annab ta eitava vastuse. Ta argumenteerib seda oma väära kvantitatiivse rahateooriaga. Siin Ricardo ilmselt alahindab krediiti ja panku. Ricardo lähtub õigest teesist, et protsendinormi määrab kasumi-norm. Kuid seda teesi mõistab ta mehhaaniliselt, lihtsustatult: ta ei näe pankade mõju protsendi turunormile. Ricardo teoreeti-line, viga seisab selles, et ta jätab silmapaari vahele rahaturu iseärasuse, sest rahaturul on nõudmine ja pakkumine hoopis kontsentreeritumad kui kaubaturul. Selles kontsentratsioonis etendavad pangad otsustavat osa ja sellepärast on neil võimalik avaldada olulist mõju protsendi turunormi kujunemisele. Seda tõendab ka ajalugu: pankade levimine, nagu on näidatud «Kapi-tali» III köite XXXVI peatükis, toob endaga kaasa protsendi-normi languse. Mõjukad finantsgrupid Inglismaal eesotsas Over-stone'iga püüdsid seda Ricardo viga kasutada enda rikastumise huvides.

Nende mõjukate rahandustegelaste «tegevust» iseloomustab Marx järgmiselt: «Krediidisüsteem, mille keskpunktiks on nii-nimetatud natsionaalpangad ja nende ümber grupeerunud suured rahaga kauplejad ja liigkasuvõtjad, on hiiglaslik tsentralisatsioon, ja ta annab sellele parasiitide klassile muinasjutulise võimu mitte ainult tööstuskapitaliste aeg-ajalt laostada, vaid ka tege-likku tootmisse kõige kardetavamal viisil vahele segada; seal-juures ei tea see jõuk tootmisest mitte midagi ja tal ei ole sellega midagi tegemist. 1844. ja 1845. aasta aktid näitavad, et need bandiidid, kellega liituvad rahandustegelased ja stockjobbers (börsispekulandid), kujunevad üha võimsamaks.»⁷

* *
*

Et kvantitatiivse rahateooria Ricardo ja teised endised vari-andid olid lõplikult paljastatud, püüavad kaasaegsed kodanlikud majandusteadlased seda teooriat «parandada», jättes aga puudu-tamata tema olemuse. Kvantitatiivse rahateooria «parandatud» variandid on laialdaselt levinud kapitalismi üldkriisi ajajärgul. Mis on selle põhjuseks? Eelkõige on see tingitud asjaolust, et kvantitatiivne rahateooria ja ka kaasaegse kodanliku poliitilise ökonomia vulgaarne metodoloogia, mis lähtub sellest, et ringlus

⁷ К. Маркс, Капитал, т. III, 1955, lk. 560.

valitseb tootmise üle, vastavad riiklik-monopolistliku kapitalismi nõuetele.

Kaasaegne finantsoligarhia kasutab tänaseni kvantitatiivse rahateooria teisendeid juhendina raharingluse reguleerimise alal. Raharingluse reguleerimises näeb ta kaubahindade ja tööliste palga vähendamise ning kapitalistliku tsükli kulgemise mõjutamise vahendit. Kaasaegne kvantitatiivne rahateooria väidab, et raharingluse laiendamine põhjustavat kaupade hindade tõusu, mis stimuleerivat tootmist ja suurendavat kasumeid. Raharingluse ahendamine aga kutsuvat esile kaupade hindade langemise ja majandusliku aktiivsuse vähenemise.

Kvantitatiivse rahateooria uute variantide tähtsamateks esindajateks on D. Patinkin⁸, E. R. Rolf⁹, G. D. H. Cole¹⁰, A. Hansen¹¹, B. Hansen¹², J. C. R. Dow¹³, S. E. Harris¹⁴ ning teised kodanlikud, reformistlikud ja revisionistlikud majandusteadlased.

NLKP programmis on öeldud selle kohta: «Püüdes hoida rahvahulki vaimses vangistuses, leiutavad kodanliku korra kaitsjad üha uusi «teooriaid», mis maskeerivad kodanliku korra ekspluataatorlikku olemust, ilustavad kapitalismi.»¹⁵

Kvantitatiivse rahateooria uuendatud teisendiks on «palga ja hindade inflatsioonispiraali» teooria, mis püüab moonutada kapitalistlikes maades esineva inflatsiooni ning sellega kaasneva tööliklassi reaalpalga langemise tõelisi põhjusi.* See teooria väidab, et palga tõus põhjustavat hindade kasvu. Hindade tõus kutsuvat esile palga uue kasvu, mis järgneb tööliste nõudmisele, mida ametiühingud toetavad. Palga kasvule järgnevat uus hindade tõus ning nii jätkuvat see pidevalt. Selles seisvatki «inflatsioonispiraal».

«Palga ja hindade inflatsioonispiraali» teooria samastab igasugust hindade tõusu inflatsiooniga. Kuid hindade tõus võib toimuda ka seoses konjunktuuri muutumisega ning kapitalistliku tsükli teatud faasi mõjul. Inflatsiooninähtuse kodanliku tõlgendamise eesmärgiks on inflatsiooni klassiolemuse varjamine. Kodanlikud majandusteadlased lahutavad inflatsiooninähtuse paberrahalisest ringlusest, sest hindade tõus võib nende arvates

⁸ D. Patinkin, Money, Interest and Prices, New York 1956.

⁹ E. R. Rolf, The Theory of Fiscal Economics, Los-Angeles 1956, lk. 83.

¹⁰ G. D. H. Cole, Money. Its Present and Future, London 1945.

¹¹ A. Hansen, Monetary Policy and the Control of Inflation. «Review of Economics and Statistics» Nr. 3, August, 1951, lk. 192—194.

¹² B. Hansen, A Study in the Theory Inflation, London 1951.

¹³ J. C. R. Dow, Analysis of the Generation of Price Inflation. «Oxford Economic Papers (New Series)», October 1956, lk. 267—271.

¹⁴ Seymour E. Harris, The Economics of Mobilization and Inflation, New York 1951.

¹⁵ Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, Tallinn 1961, lk. 48.

* Mõned autorid nimetavad seda teooriat inflatsiooniteooriaks.

esineda ka kuldvaluuta puhul. See on inflatsiooni mõiste täielik moonutamine.

«Palga ja hindade inflatsioonispiraali» teooria erivariantideks on «tootmiskuludealase inflatsiooni» teooria, «liignõudmise» teooria ja «liiginvesteeringute» teooria. Kõik need on seoses kaasaegsete raha-, krediidi- ja maksude teooriatega.

«Tootmiskuludealase inflatsiooni» ja «liignõudmise» teooriate ühiseks jooneks on see, et nad, lähtudes apologetilistest eesmärkidest, püüavad kaasaegse kapitalistliku majanduse suurimad pahed veeretada töölisklassile. Majandusteadlased, kes seletavad inflatsiooni tootmiskulude kasvuga, nihutavad esiplaanile kõikidest tootmiskuludest palga. Need majandusteadlased, kes arvavad, et kaasaegse inflatsiooni põhjuseks on «liignõudmine», suunavad oma tähelepanu ainult töörahva tarbimisalasele nõudmisele.

«Tootmiskuludealane inflatsioon» võivat tekkida ja areneda sõltumatult riigieelarve defitsiitsusest ja inflatsiooni teguritest pangakrediidi valdkonnas. Sellise inflatsiooni tagajärjel sattuvat ringlusse üha rohkem krediit raha, pangatähti ja pangadeposiite, võrreldes ringluses oleva kaupade hulgaga. Sellest teevad kodanlikud majandusteadlased apologetilise järelduse, et inflatsiooni tekkimises ja arenemises on süüdi proletariaat.

Tõeliselt on «tootmiskuludealase inflatsiooni» teooria töölisklassi vastu suunatud apologetiline laim. Palga kasvu ja hindade tõusu vahel ei ole ju mingit otsest põhjuslikku seost. Palga tõus, mille eest tuleb proletariaadil visalt võidelda, ei ole hindade tõusu põhjus, vaid just vastupidi — hindade tõus sunnib proletariaati võitlema kõrgema, s. o. normaalse palga eest, mis oleks lähedasem tööjõu väärtusele.

«Tootmiskuludealase inflatsiooni» teooria väidab, et kaupade hinnad kujunevad tootmiskuludest, milledesse kuulub ka kasum. Kulude iga osa (see teooria aga räägib ainult palgast) suurendamine viivat hindade tõusule.

Kuid juba Ricardo kummutas selle vulgaarse kontseptsiooni. Teadusliku väärtusteooria alusel avastas Marx palga, hinna ja kasumi vahelise tegeliku seose. Ta tõestas, et muude võrdsete tingimuste puhul «üldine palgataseme tõstmine viib üldise kasuminormi langemisele, kuid üldiselt ei mõjuta kaupade hindu»¹⁶. Kaupade hindade aluseks on nende väärtus, mille määrab see ühiskondlikult vajalik töö hulk, mis nende tootmiseks kulub, aga mitte palk. Palk on ainult osa tööliste tööga loodud uuest väärtusest ($v+m$), ning palga (v) taseme muutumine viib kõigi muude võrdsete tingimuste puhul lisaväärtuse (m) suuruse

¹⁶ K. Marx ja F. Engels, Valitud teosed kahes köites, I köide, Tallinn 1957, lk. 352

vastupidisele muutumisele, aga hoopiski mitte kaupade väärtuse ja hindade muutumisele.

Kui enamasti kapitalismi tõusu faasis läheb töölistel korda saavutada palga tõusu, siis kapitalistid võivad ikkagi säilitada või tõsta kasuminormi ainult tööliste töö tootlikkuse ja intensiivsuse suurendamise või tööpäeva pikendamise teel. See seaduspärasus toimib ka praegu — monopolistliku kapitalismi tingimustes. Kuid hind kujuneb riiklik-monopolistliku kapitalismi tingimustes oluliselt teisiti kui enne imperialismi.

Hindade pideva kasvu tendents on omane kaasaegsele kapitalistlikule majandusele, mis areneb kapitalismi üldkriisi antagonistlikes tingimustes. See tendents tuleneb majanduse militariseerimisest, võidurelvastumisest, riigi rahanduse inflatsioonilisest iseloomust, monopolsetest hindadest. Neis protsessides etendavad otsustavat osa monopolid ja viimaste teenistuses olevad valitsused. Paberrahaline ringlus võimaldab pidevalt tõsta hindu. Väide, millel rajaneb «tootmiskuludealase inflatsiooni» teooria, on täiesti vale. Taotledes kõrgeid kasumeid tõstavad monopolid kaupade hindu. Kodanlik riik aitab kaasa monopoolselt kõrgete kasumite saamisele. Tööliste võitlus palga tõstmise eest on sisuliselt reageerimine hindade kasvule, mida monopolid ja neist sõltuvad valitsused esile kutsuvad, sest see võimaldab suurendada monopolide kasumeid ja alandada tööliste reaalpalka. Seda tõde püüab «tootmiskuludealase inflatsiooni» teooria mitte ainult varjata, vaid ta taotleb veel süüd monopolistlikult kapitalilt, finantsoligarhialt ja tema riigilt tööliklassile veeretada.

Tööliklass ei suhtu hoopiski passiivselt hindade tõstmisse. Ta võitleb nende tõstmise ja elukalliduse vastu kõigi võimalike abinõudega. Selles võitluses on tema liitlaseks töötav talurahvas, teenistujad ja väikekodanlus, keda monopolid rõhuvad.

«Liignõudmise» teooria järgi on kaubahindade tõusu põhjuseks mitte imperialistlike riikide valitsuste kulude kasv, mitte võidurelvastumine, vaid töörahva nõudmise kasv tarbekaupade järele. See teooria väidab, et ringluses oleva rahahulga isegi võrdlemisi väikese suurenemise puhul tekib inflatsiooni oht sel juhul, kui kogu kasvav tulu kasutatakse tootmis-esemete ostmiseks. Kui aga rahahulk suureneb tunduvalt, ei avaldu mingit inflatsioonilist mõju, kui see raha muudetakse hoiuks.

See kvantitatiivse rahateooria variant on pärast Teist maailmasõda kapitalistlikes maades esineva sõjalis-inflatsioonilise konjunktuuri sünnitis, mis võimaldab kaasaegsetel kodanlikel majandusteadlastel apologetiliselt põhjendada kapitalistlikes maades esinevat inflatsiooni. Kõnealune teooria püüab õigustada töörahva elatusaseme alandamise ja ebatootlike kulude finantseerimise programmi, mida realiseerivad imperialistlike riikide valitsused.

«Liignõudmise» teooria pooldajad püüavad, moonutades tege-
likkust, varjata valitsuste nõudmisi strateegiliste kaupade ost-
mise ja sõjaliste assigneeringute alal ning selle mõju inflatsiooni
tekkimisele ja süvenemisele. Nad kujutavad kaupade nõudmist,
mida tarbimisvahendite tarbijad, s. o. töörahvas esitab, inflat-
siooni tekkimise ja süvendamise otsustava tegurina.

Kuid on ju teada, et sõjajärgsel perioodil ei ole kapitalistlike
riikide valitsuste nõudmine piirdunud ainult sõjaliste materjalide
ja varustusega, vaid see hõlmab laialdases ulatuses sääraseid
kaupu, nagu toidukaubad, puuvill, vill, riie, jalatsid jne. Nende
kaupade hinnad sõltuvad tunduval määral just valitsuste nõud-
misest. Nii viisi tahetakse tekitada arvamust, nagu põhjustaks
inflatsiooni töörahva tarbimine.

«Liignõudmise» teooriat püütakse põhjendada niisuguse väi-
tega: väikese tuluga isikutel ja perekondadel on «halb komme»
kulutada kõik, mis nad on saanud. Nende tulud võrduvat järe-
likult nende ostualase nõudmisega. Eksploataatorlike klasside
tulu aga olevat ainult potentsiaalne nõudmine, sest rikastel on
«säästmise kalduvus», ning seepärast tunduv osa nende tuludest
muutuvat deposiitideks (hoiusteks).

Kuid säärase seisukoha kummutas juba Ricardo, tõestades,
et kapital, mis esineb ainult raha kujul, ei loo mingit kasumit.
Kapitalismi põhiliseks majandusseaduseks on ju lisaväärtus-
seadus. Kapitalistide kapitalid saavad kasvada ainult lisa-
väärtuse tootmise, mitte aga raha säästmise teel.

Kaasaegsed kodanlikud, reformistlikud ja revisionistlikud
majandusteadlased, käsitledes «liignõudmise» proleemi, püüavad
kinni mätsida tohutute sõjaliste kulude pideva suurendamise osa
inflatsiooni kasvus.

«Liignõudmise» teooria eesmärgiks on õigustada neid tohu-
tuid ressursse, mis lähevad imperialistlike riikide valitsuste
kulude ja ostude kätteks, ning eelkõige valitsuste tellimusi täit-
vate monopolide kõrgeid kasumeid. Inflatsiooni tõttu jääb palga
tase maha kaubahindade tõusust. See võimaldab kapitalistidel
saada tööliste palga arvel veelgi suuremaid kasumeid. «Liig-
nõudmise» teooriast järeldub, et on vaja ahendada töörahva
ostualast nõudmist ja laiendada sõjalist tootmist tsiviiltootmise
vähendamise arvel, selleks et suurendada maksukoormat ja
monopolidele rohkem tellimusi soetada. Püüdes edasi nihutada
või isegi vältida majanduskriisi, taotleb kaasaegne finants-
oligarhia «liignõudmise» likvideerimist säästude kasvu stimu-
leerimise, maksukoorma suurendamise ja teiste finantsabinõude
rakendamise teel.

Niisiis on «liignõudmise» teooria eesmärgiks varjata imperia-
listlike riikide sõjaliste kulude domineerivat osa inflatsiooni
tekkimises ja kasvus. See teooria on suunatud töörahva huvide
vastu, sest ta õigustab tööliste ja teenistujate palga ja talu-

rahva tulude vähendamise poliitikat. «Liignõudmise» teooria on sõjalis-inflatsioonilise konjunktuuri «põhjendamise» teooria.

«Liignõudmise» kaotamiseks teostati kapitalistlikes maades sõja ajal ja pärast sõda palga «kinnikülmutamist», rakendati sundsäästmise poliitikat ning rahareforme, suurendati makse ja riigilaene.

«Inflatsioonispiraali» teooria kolmandaks variandiks on «liiginvesteeringute» inflatsioonilise rolli teooria. «Liiginvesteeringute» likvideerimine on natsionaalse tulu ümberjaotamise viis, mida teostatakse riigieelarve kaudu monopolide kasuks. Selleks on kapitalistlikes maades sisse seatud riigikontroll investeeringute mahu üle. Nimetatud kontrollil on õigus keelata tootmise laiendamist üle teatud piiri ja nõuda, et vaba rahakapitali eest ostetaks riiklikke väärtpabereid, või siis määrata kergendusi maksude ja pikaajaliste hoiuste alal. See tagab vaba rahakapitali valgumise riigieelarvesse ja sealt riiklike tellimuste teel monopolide kätte.

«Liiginvesteeringute» teooria põhiviga seisneb selles, et ta ignoreerib kapitalistlikku laiendatud taastootmist, mis on kapitalismi arenemise seadus. «Liiginvesteeringute» teooria moonutab investeerimise osa inflatsioonis, sest ta ei võta arvesse majanduse militariseerimist, võidurelvastumist kui hindade tõusu ja inflatsiooni kasvu kõige tähtsamat tegurit.

Et mitte võimaldada «liiginvesteeringuid», mis võivad olemasolevatele monopolidele uusi konkurente tekitada, on kõikides kapitalistlikes maades kehtestatud niinimetatud «normaalsed» investeeringud. Selleks lülitatakse «inflatsiooni kontrollimise» programmi erafirmade uute ehitiste keelamine või vähendamine ning riigieelarvest finantseeritavate ühiskondlike tööde mahu piiramine.

Kaasaegsed kodanlikud majandusteadlased väidavad demagoogiliselt, et kui õigeaegselt kõrvaldada «liignõudmine» ja «liiginvesteeringud», siis olevat võimalik vältida majanduskriise. Elu on tõestanud nende väidete paikapidamatust.

Niiviisi püüavad kaasaegsed kodanlikud majandusteadlased «teaduslikult» põhjendada tööliste palga «kinnikülmutamise» ja vähendamise, maksude suurendamise «vajadust» ning natsionaalse tulu üha tunduvama osa mobiliseerimist riigieelarvesse, et seda monopolide huvides ümber jaotada.

Kõik need kvantitatiivse rahateooria uusimad variandid teenivad riiklik-monopolistliku kapitalismi huve ning väljendavad kapitalismi sügavaid vastuolusid tootlike jõudude ja tootmisuhete vahel.

«Hindade ja palga inflatsioonispiraali teooria» ja selle variandid toovad tõsist kahju töölisliikumisele. Nende eesmärgiks on tumestada töörahva teadvust ja laostada töölisliikumist. Nad püüavad ideoloogiliselt õigustada töörahva riisumist kaasaegse

finantsoligarhia poolt. Parempoolsed sotsialistid ja revisionistid kasutavad seda teooriat eesmärgil «põhjendada» oma manitsusi, et töölisel loobuksid võitlusest palga tõstmise eest.

Kuidas kodanlikud majandusteadlased iganes taotleavad varjata ja moonutada kapitalistlikes maades süveneva inflatsiooni põhjusi, suureneb inflatsioon aastast aastasse. Teise maailmasõja lõpul kasvas Ameerika Ühendriikide tööstusliku tootmise maht (peaasjalikult sõjatööstuse arvel) kahekordseks, kuid ringluses olev rahahulk suurenes 3,2-kordseks. Pärast seda kasvas vahe veel enam: 1958. aastal ületas tööstuslik tootmine sõjaeelse taseme 2,2-kordselt, ringluses olev rahahulk aga 4,8-kordselt. Tuleb silmas pidada, et samal ajal kiirenes ringlemine, mis veel enam suurendas liigset rahahulka võrreldes ringlemiseks vajaliku kuldraha hulgaga. Ajavahemikus 1937. kuni 1957. aastani langes dollari ostujõud enam kui kahekordselt. Inglise naelsterlingil kahanes see 3,4-kordselt, Prantsuse frangil 32-kordselt, Itaalia liiril 58-kordselt, Jaapani jeenil 292-kordselt.

Inflatsiooniga kaasnevat ringluses oleva rahahulga suurenemist ja hindade tõusu põhjustavad kapitalistlikes maades peamiselt võidurelvastumine ja sõjaliste kulude tohutu kasv, majanduse militariseerimine. Hindu tõstavad ja kruvivad üles kapitalistlike riikide monopolid, kes saavad hiigelkasumeid mitte ainult tohututest maksudest, vaid ka kasvavast inflatsioonist. Valitsuse tellimused ja ostud mõjutavad oluliselt inflatsiooni suurenemist kapitalistlikes maades, sest nad kutsuvad esile mitmesuguste kaupade ja materjalide monopolsete hindade tõusu, riigieelarveliste kulude kasvu ja eelarvete kroonilise defitsiitsuse.

Vastandades tööliklassi võitlusele palga suurendamise eest palga «kinnikülmutamise» poliitika, püüavad «palga ja hindade inflatsioonispiraalteooria» autorid kujutada seda poliitikat kui inflatsioonivastast abinõu, kui võitlust hindade stabiliseerimise eest. Kuid kaitstes ühtlasi monopolide huve, kes on kehtestanud monopoolsed hinnad, on nad selle vastu, et seataks sisse kontroll hindade üle, mis võiks olla tõeliseks inflatsioonivastaseks abinõuks.

Kaasaegsed kodanlikud majandusteadlased püüavad «inflatsioonispiraalteooriaga» varjata inflatsiooni tegelikku põhjust, milleks on majanduse militariseerimine ning sellega kaasnev riigivõla kasv ja riigieelarve defitsiitsuse suurenemine. Kui 1949. aastal moodustasid Põhja-Atlandi bloki liikmesriikide otsesed sõjalised kulud 18,7 miljardit dollarit, siis 1958. aastal ulatusid need 60,2 miljardi dollarini. NATO riigid kulutavad relvastumiseks iga aasta üha suurema osa oma natsionaalsest tulust. Ametlike andmete järgi kulutasid nad selleks otstarbeks NATO eksisteerimise aja kestel üle 600 miljardi dollari. Aastast aastasse suureneb kapitalistlike maade riigieelarvete defitsiitsus. Näiteks Inglismaa riigieelarve defitsiit moodustas 1955. aastal miinus 68

miljonit naelsterlingit, kuna 1959. aastal juba miinus 326 miljonit naelsterlingit. Ameerika Ühendriikide riigivõlg oli 1939. aastal 45,9 miljardit dollarit, 1959. aastal aga 284,7 miljardit dollarit, mille eest tuli riigil samal aastal protsentidena maksta 7,6 miljardit dollarit.

«Inflatsioonispiraalteooria» on välja mõeldud selleks, et hindade inflatsioonilise kasvu tingimustes põhjendada tööraha reaalpalka alandamist palga «kinnikülmutamisega» ja et niiviisi õigustada monopolide tohutuid kasumeid ning juhtida töölisklassi tähelepanu kõrvale võitlusest palga kõrgendamise eest.

Kõikides kapitalistlikes maades propageeritakse majandusteaduslikus kirjanduses, riigitegelaste ja monopolide esindajate esinemistes palkade stabiliseerimist, s. o. võimalikult madala taseme säilitamist, inflatsiooni vastu võitlemise eesmärgil. Selle teesiga ühinevad parempoolsed sotsialistid, leiboristid ja revisionistid.

On iseloomulik, et kodanlikud majandusteadlased hoiduvad kirjutamast sellest, millist osa etendavad monopoolsetl kõrged kasumid kaubahindade tõusus. Revisionistid ja reformistid (näiteks E. Browder¹⁷, J. Strachey¹⁸ ja teised) seletavad valelikult, et kapitalismi eesmärgiks olevat mitte kasumi saamine, vaid kõigi inimeste heaolu tagamine seoses tootlikkuse tõusuga. Sama teesi kaitsevad «rahvakapitalismi» ja «majandusliku humanismi» kodanlikud teooriad. Monopolide trude teenrite arvates on kapitalistide kasumid täiesti puutumatud. Keynes ja tema järglased väidavad apologetiliselt, et madalad kasumid nõrgendavad kapitalistide ettevõtlikkuse stimuleerimist ja suurendavad tööpuudust. Kasumite kasv aga tugevdavat seda stiimulit ja vähendavat tööpuudust. Sellest tehakse järeldus, et on vaja tagada kapitalistidele maksimaalselt kõrgeid kasumeid. «Parempoolsed sotsialistid», öeldakse NLKP programmis, «alus- tasid sellest, et vastandasid sotsiaalsed reformid sotsialistlikule revolutsioonile, jõudsid aga välja riiklik-monopolistliku kapitalismi kaitsmiseni. Minevikus veensid nad proletariaati, et nende lahkeliid revolutsioonilise marksismiga ei puuduta niivõrd tööliikumise lõppeesmärki, kui võrd selle teostamise vahendeid. Nüüd salgavad nad sotsialismi avalikult maha. Varem keeldusid parempoolsed sotsialistid laiendamast klassivõitluse tunnustamist proletariaadi diktatuuri tunnustamiseni. Tänapäeval eitavad nad mitte ainult klassivõitlust, vaid ka antagonistlike klasside olemas- olu kodanlikus ühiskonnas.»¹⁹

See kõik näitab, et kodanlike, reformistlike ja revisionistlike majandusteadlaste alatusel ei ole piiri, kui nad hoolitsevad

¹⁷ Vt. E. Browder, Marx and America, New York, lk. 22.

¹⁸ Vt. J. Strachey, Contemporary Capitalism, London 1957.

¹⁹ Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, Tallinn 1961, lk. 51.

finantsoligarhia monopoolselt kõrgete kasumite suurendamise eest ning ühtlasi manitsevad töölisklassi leppima madala palgaga.

Uha suuremate monopoolsete kõrgete kasumite saamise õigustamiseks väidavad kodanlikud majandusteadlased ja revisionistid, et marksistlik väärtusteooria ei kehtivat kaasaegse kapitalismi suhtes. Nad kinnitavad, nagu ei oleks tööväärtusteooria alusel võimalik seletada monopoolseid hindu. Seda teesi esitab revisjonist R. Hilferding oma raamatus «Finantskapital»²⁰, mis ilmus 1910. aastal. Sama seisukohta propageeris Venemaal «legaalne marksist» P. Struve. Kõnealuse teesi eesmärgiks on tõestada, et imperialism olevat kvaliteedilt erinev kapitalism, kus monopolid on avastanud «uued» kasumiallikad, mis ei rajane enam töörahva ekspluateerimisel, vaesumisel jne.

Seda teesi propageerivad ameerika kodanlik majandusteadlane Zweezy²¹ ja inglise progressiivne majandusteadlane Meek²². Zweezy väidab, et monopolide valitsemise tingimustes ei allu vahetussuhted tööajale ega ole teoreetiliselt tõestatavas suhtes tööajaga, nagu see oli tootmishindade puhul. Meeki arvates võimaldavad tootmissuhted monopolistlike kapitalistide teatud gruppidel avastada kasumiallikad, mis erinevad lisaväärtusest.

Kuid ei Zweezy ega ka Meek ei näita neid monopoolselt kõrgete kasumite salapäraseid «allikaid», nad ei vastanda marksistlik-leninlikule kasumi- ja monopoolselt kõrge kasumi õpetusele midagi peale mainitud põhjendamatute väidete. Zweezy püüab aga üldse eitada igasugust teooriat, mis seletab monopoolseid hindu. Sääraste mõlgutustega tahetakse eitada, et monopoolselt kõrgete kasumite allikaks on lisaväärtus.

ОБ ОШИБОЧНОСТИ РИКАРДОВСКОЙ КОЛИЧЕСТВЕННОЙ ТЕОРИИ ДЕНЕГ И АПОЛОГЕТИЧЕСКОМ ХАРАКТЕРЕ СОВРЕМЕННОЙ КОЛИЧЕСТВЕННОЙ ТЕОРИИ ДЕНЕГ

Доц. А. Рауд

Резюме

Маркс дает уничтожающую критику рикардовской количественной теории денег, называя эту теорию иллюзией.

Причиной ошибки Рикардо, указывает Маркс, является то, что он не исследовал денег самих по себе, а рассматривал их

²⁰ Vt. P. Гильфердинг, Финансовый капитал, М. 1959, lk. 304.

²¹ Vt. Paul M. Zweezy, The Theory of Capitalist Development. Principles of Marxian Political Economy, New York 1956, lk. 270.

²² Vt. Ronald L. Meek, Studies in the Theory of Value, London 1956, lk. 285, 292.

лишь как средство обращения. Не понимая функции денег как сокровища, он ошибочно считал, что любое количество золота в форме денег должно сделаться средством обращения. Если из рудников притекает больше золота, чем необходимо для обращения, то оно соответственно понизится в своей стоимости и цены товаров в такой же пропорции повысятся. Таким образом, стоимость денег, по Рикардо, определяется их количеством.

Рикардо считает, что количество денег в обращении автоматически регулируется колебанием цен товаров. Он ошибочно предполагал, что вся начеканенная монета войдет в обращение, причем ее фактическая стоимость не будет иметь при этом значения, и даже золотые деньги являются представителями золота.

Рикардо не мог обосновать свою количественную теорию денег, а только предполагал ее. Доказательство же, говорит Маркс, состоит в отвлечении от всех других функций, выполняемых деньгами, кроме их функций средства обращения. Рикардо только догматически утверждал, что товары повышаются или падают в цене пропорционально увеличению или уменьшению количества денег. Таким образом, он смешивал золотые деньги с бумажными деньгами.

Объясняя международное движение золота, Рикардо утверждал, что при нормальном состоянии денежного обращения все страны имеют в обращении столько денег, сколько их необходимо для установления соответствия между стоимостью золота и стоимостью товаров, находящихся в обращении. Но если в какой-либо стране золотых денег будет больше, чем необходимо для обращения, то в этой стране цены товаров повысятся и стоимость золотой монеты упадет. Это приведет к тому, что в эту страну будут ввозиться товары и золото начнет переходить в другие страны, где его стоимость выше. Если в стране золота окажется меньше, то все происходит наоборот. Ошибочность этой теории заключается в признании того, что основной причиной международной торговли является количество обращающегося в разных странах золота. Но в действительности обращение денег вызывается обращением товаров, поэтому количество денег определяется потребностями товарооборота. Вследствие излишка или недостатка полноценных денег колебание цен при этом невозможно, так как в условиях капитализма при закрытой чеканке обращение обслуживается не только чеканной монетой, но и знаками стоимости и кредитными деньгами.

Поскольку рикардовский вариант количественной теории денег был Марксом полностью раскритикован, современные буржуазные экономисты, реформисты и ревизионисты пытаются эту теорию улучшить и обновить, оставляя незатронутой ее сущность. Новейшей модификацией количественной теории денег является теория «инфляционной спирали заработной платы и цен». Эта теория проповедуется буржуазными экономистами в

нескольких вариантах. В статье дается анализ и критика теории, объясняющей инфляцию ростом издержек производства, разоблачаются теории «избыточного спроса» и «избыточных инвестиций» и показывается их реакционный и апологетический характер. Целью этих теорий является идеологическое оправдание ограбления трудящихся со стороны современной финансовой олигархии.

VON DEN IRRTÜMLICHKEITEN DER QUANTITATIVEN GELDTHEORIE D. RICARDOS UND VOM APOLOGETISCHEN CHARAKTER DER GEGENWÄRTIGEN QUANTITATIVEN GELDTHEORIE

A. Raud

Zusammenfassung

Marx übt eine vernichtende Kritik an der quantitativen Geldtheorie und nennt sie eine Illusion. Ricardo betrachtet das Geld als zirkulierende Form, die innerhalb der Warenmetamorphose entsteht und als Tauschwert wieder verschwindet. Ricardo analysiert den Wert und das Geld und vergißt dabei ihre qualitative Definition, daß die individuelle Arbeit durch ihre Absonderung in Form der abstrakten gesellschaftlichen Arbeit betrachtet werden muß.

Ricardo ist nicht imstande, das Problem zu lösen, wie die Übereinstimmung zwischen Geld und Waren entsteht, wenn sich die Summe der Werte der Waren beim gewissen zirkulierenden Geld verändert. Er kommt zu der falschen Auffassung, daß die Goldmünze in diesem Fall einen höheren oder niedrigeren Wert hat, d. h. sie wird zu einem Wertzeichen. Infolgedessen erfahren die Preise der Waren eine Änderung und sind von der Menge der Zirkulationsmittel abhängig.

Eine neue Verbreitung fand die quantitative Geldtheorie in der Periode der allgemeinen Krise des Kapitalismus und Imperialismus. Die neueste Modifikation der quantitativen Geldtheorie ist die sogenannte Theorie der Inflationsspirale von Lohn und Preis, die die bürgerlichen Ökonomen in verschiedenen Variationen propagieren.